

Ponieważ na piątek 24.04 dostaliście ten sam temat lekcji, co w poniedziałek 20.04. to poniżej przedstawiam Wam właściwy. Jest on ściśle związany z tematem lekcji poniedziałkowej tj. 27.04 która znajduje się za omówieniem tematu piątkowego, czyli w dalszej części tego pliku. Bardzo proszę nanieść sobie w zeszycie przedmiotowym stosowne poprawki. Przepraszam za błąd.

24.04: Temat lekcji: Dlaczego Europejczycy ruszyli na wyprawy zamorskie?

Na podstawie podręcznika: Robert Gucman, Historia i Społeczeństwo - Gospodarka, WSIP

Proszę wpisać do zeszytu pod tematem lekcji poniższe punkty:

1. Przyczyny wielkich odkryć geograficznych
2. Przebieg wielkich odkryć geograficznych daniny i posługi
3. Układ w Tordesillas 1494 r.
4. Imperia kolonialne
 - a. konkwistadorzy
 - b. faktorie handlowe
5. Anglia i Holandia kolejnymi potęgami kolonialnymi
6. Złoty trójkąt

Proszę zapoznać się z tekstem:

Przełom średniowiecza i epoki nowożytnej to czas, kiedy Europejczycy rozpoczęli nowy etap w poznawaniu świata - wielkie wyprawy zamorskie. Wielu ludzi podejmowało wówczas niezwykle niebezpieczne ekspedycje na nieznaną lądy i morza. Kwestie gospodarcze stanowiły jedną z najważniejszych przyczyn realizacji tych przedsięwzięć. Odkrycia geograficzne i związane z nimi początki kolonializmu zmieniły gospodarczą historię Europy i świata.

PO PIERWSZE EKONOMIA

W XIV i XV w. znaczna część Europy pogrążyła się w kryzysie gospodarczym. Był on związany m.in. z **załamaniami się systemu feudalnego** i doprowadził do drastycznego spadku dochodów szlachty. W efekcie szlachta szukała nowych źródeł dochodu i zaangażowała się w proces ekspansji kolonialnej, który najwcześniej rozpoczął się w Hiszpanii i Portugalii. W państwach tych żyło wówczas wielu dzielnych i skorych do podjęcia ryzyka szlachciców, z których rekrutowali się najpierw członkowie ekspedycji odkrywczych, a później wypraw zakończonych podbiciem wielkich państw **Mezoameryki** (czyli Ameryka Środkowa, tereny między środkowym Meksykiem a Przesmykiem Panamskim, na których rozwijały się wielkie środkowoamerykańskie kultury prekolumbijskie, np. Majowie i Aztekowie).

Poza pogarszającym się położeniem finansowym szlachty feudalnej istotnym problemem był coraz mniej korzystny dla Europejczyków **bilans w handlu lewantyńskim**. Prowadzony w średniowieczu najpierw przez Arabów, Greków i Żydów, a następnie przejęty przez kupców z miast północnowłoskich, z chwilą zdobycia Konstantynopola w 1453 r. przez Turków osmańskich stał się bardziej kosztowny i mniej opłacalny. Trudności w handlu z Indiami i Chinami pogłębiał też fakt, że Europejczycy nie mieli mieszkańcom Wschodu do zaoferowania produktów, które byłyby dla nich atrakcyjne. Jednocześnie sami sprowadzali

ogromne ilości towarów luksusowych, co wymuszało konieczność płacenia za nie monetą srebrną i złotą, a w konsekwencji powodowało **powolny odpływ kruszcu** ze starego kontynentu. Zbiegło się to z systematycznym wyczerpywaniem się w Europie znanych złóż metali szlachetnych. Wszystkie te czynniki sprawiły, że znalezienie nowych pól aktywności gospodarczej poza Europą stało się koniecznością.

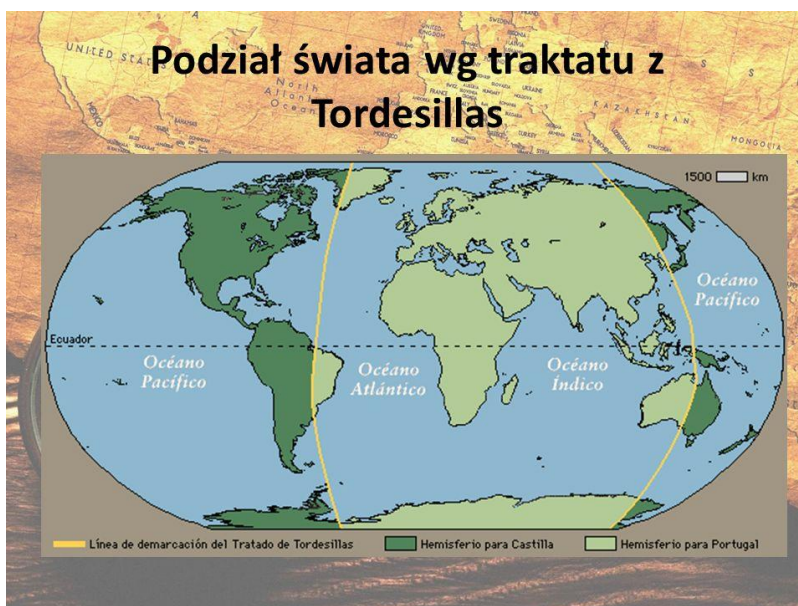
W XV w. Europa była technicznie przygotowana na rozpoczęcie morskich wypraw odkrywczych. W stocznicach zaczęły powstawać **karawele** i **karaki** zdolne do rejsów transoceanicznych. Nawigatorzy dysponowali odpowiednimi instrumentami do nawigacji (przede wszystkim kompas) oraz wiedzą o budowie świata zaczerpniętą z dzieł starożytnych uczonych.

POCZĄTEK DROGI

Portugalczyki już na początku XV w. rozpoczęli poszukiwanie morskiej drogi do Indii wokół Afryki. Pierwsze wyprawy były organizowane pod patronatem księcia **Henryka Żeglarza**, uważanego za **twórcę portugalskiego imperium kolonialnego**. Efektem tych wypraw było dotarcie do Zatoki Gwinejskiej.

W 1488 r. Bartolomeu Diaz dopłynął do Przylądka Dobrej Nadziei, a w 1498 r. **Vasco da Gama** - do Indii. Pod koniec XV stulecia na drogę odkryć wstąpiła także Hiszpania. W październiku 1492 r. hiszpańska ekspedycja kierowana przez **Krzysztofa Kolumba**, genueńskiego żeglarza w służbie hiszpańskiej, płynąca z Hiszpanii na zachód przez Atlantyk dotarła do jednej z wysp Bahama na Karaibach. Kolumb do końca życia był przekonany, że dotarł do Indii. Już jednak na przełomie XV i XVI w. włoski kupiec i żeglarz w służbie hiszpańskiej **Amerigo Vespucci** udowodnił, że odkryty przez Kolumba ląd to nie Indie, a zupełnie nowy kontynent. Na jego cześć kontynent ten nazwano **Ameryką**. W 1519 r. portugalski szlachcic w służbie Hiszpanii **Ferdynand Magellan** wyruszył na wyprawę dookoła świata. Ekspedycja zakończyła się w 1522 r. sukcesem - udało się opłynąć glob i tym samym udowodnić kulistość Ziemi. Sam Magellan zginął jednak na Filipinach z rąk tubylców.

W 1493 r. papież **Aleksander VI** w bulli *Inter Caetera* wytyczył linię podziału świata na część

hiszpańską i portugalską. Rok później (1494) państwa te zawarły tzw. **układ w Tordesillas**, na mocy którego rozszerzono portugalską strefę wpływów nieco bardziej na zachód.

Dzięki temu posunięciu nieodkryta jeszcze wówczas Brazylia przypadła później Portugalii. W XV-wiecznych traktatach nie określono strefy wpływów na półkuli wschodniej, ponieważ nikt wówczas nie wiedział, jak wyglądają lądy i morza w tamtych rejonach. Uzupełnił to dopiero **traktat w Saragossie** zawarty w 1529 r. Pod koniec XV w. inne państwa europejskie nie były jeszcze gotowe na ekspansję zamorską, jednak już w XVI w. m.in. Anglia i Francja, a potem inne kraje, zaczęły zbrojnie upominać się o swoje prawa.

HISZPANIE I PORTUGALCZYCY BUDUJĄ SWOJE IMPERIA KOLONIALNE

Hiszpanie i Portugalczycy przyjęli różne metody budowania swoich **imperiiów kolonialnych**. Portugalczycy na brzegach nowo odkrytych lądów tworzyli głównie **faktorie handlowe**, czyli placówki handlowe, których celem było pozyskiwanie surowców oraz towarów i wysyłanie ich do metropolii. W XVI w. takie placówki powstały u wybrzeży Afryki (na terenach dzisiejszej Angoli, Mozambiku i Zanzibaru), Indii (np. Goa, Kalikat), na Molukach, Sumatrze, w Chinach (Makao) i w Japonii (Nagasaki), a także na wybrzeżach Brazylii, która przypadła Portugalczykom na mocy traktatu w Tordesillas. System faktorii zapewniał kolosalne zyski, a pieniądze płynące do Portugalii w znacznej mierze były przeznaczone na konsumpcję.

Hiszpania do połowy XVI w. zbudowała ogromne imperium kolonialne obejmujące Małe i Wielkie Antyle, Kubę, Meksyk, Peru oraz Filipiny w Azji. Jej posiadłości nie kończyły się jednak, jak w przypadku Portugalii, na wybrzeżach, ale sięgały daleko w głąb lądu. Hiszpanie pokonali silne państwa Azteków w Meksyku (w latach 1519-1521 przez **konkwistadorów** pod wodzą **Hernana Cortesa**) i Inków w dzisiejszym Peru (po wielu latach walk w 1533 r. przez oddział pod wodzą **Francisca Pizarra**). Początkowo zdobywcy rabowali złoto i srebro Indianom, potem, gdy zapasy się skończyły, rozpoczęli eksploatację miejscowych złóż szlachetnych kruszców. Szczególne znaczenie miały kopalnie srebra na terenie Peru. Przez wiele dziesięcioleci niemal co roku tzw. **srebrne floty** wiozły do Hiszpanii urobek amerykańskich kopalni. Ogromne ilości kruszcu trafiającego na Stary Kontynent przyczyniły się do poważnych zmian gospodarczych w Europie.

Indianie stali się niewolnikami. Zmuszano ich do pracy na plantacjach i w kopalniach. Miliony zmarło z powodu ciężkiej pracy, chorób przywiezionych do Ameryki przez Europejczyków i w wyniku brutalnego traktowania. Członkowie niektórych plemion nie mogli znieść niewoli i zabijali swoje rodziny, a następnie popełniali samobójstwa. W pewnym momencie populacja Indian zmniejszyła się do tego stopnia, że Hiszpanie musieli sprowadzać niewolników z Afryki.

Wywóz niewolników z Afryki do obydwu Ameryk w latach 1450 - 1900

Okres (lata)	Liczba niewolników	%
1450-1600	367 000	3,1
1601-1700	1 868 000	16,0
1701-1800	6 133 000	52,5
1801-1900	3 330 000	28,5
Ogółem	11 698 000	100

Źródło: H. Zins, *Kupcy i kida perzy*, Warszawa 1999, s. 65.

W swoich amerykańskich koloniach Hiszpanie zakładali wielkie gospodarstwa rolne zwane **hacjendami**. Ich właścicielami byli konkwistadorzy, członkowie szlachty i arystokracji,

zakony (przede wszystkim jezuitami) oraz Kościół katolicki. Siłę roboczą stanowili niewolnicy - początkowo indiańscy, potem zaś afrykańscy. Starano się, aby hacjendy pozostawały samowystarczalne i produkowały wszystko, co niezbędne, z wyjątkiem towarów luksusowych. Uprawiano na nich m.in. kukurydzę, kakao, kawę, bawełnę, trzcinę cukrową i pszenicę, a także hodowano bydło.

NOWE POTĘGI KOLONIALNE - ANGLIA I HOLANDIA

W 2. połowie XVI w. Hiszpania i pozostająca z nią wówczas w unii personalnej Portugalia przeżywały pod rządami Filipa II okres politycznej i gospodarczej potęgi. Widać było już jednak pierwsze symptomy kryzysu, który dotknął państwa Półwyspu Iberyjskiego po śmierci Filipa II. W tym samym czasie do walki o kolonie przystąpiły inne państwa europejskie - Anglia, Holandia i Francja. Anglia zaczęła prowadzić aktywną politykę morską za czasów Elżbiety I (1533-1603). Angielscy korsarze, m.in. Francis Drake, John Hawkins i Martin Frobisher, napadali na hiszpańskie posiadłości w Ameryce Południowej i konwoje wiozące na Półwysep Iberyjski bogactwa z Nowego Świata.

Aby na zawsze wyeliminować angielską konkurencję, w 1588 r. Filip II wysłał przeciw Anglii wielką flotę, tzw. **Niewyciężoną Armadę**. Hiszpanie ponieśli jednak klęskę.

W 1. połowie XVII w. rozpoczęła się angielska kolonizacja Ameryki Północnej. W 1606 r. Wirgińska Kompania Londyńska otrzymała od króla patent na założenie kolonii o nazwie Virginia. Mimo protestów Hiszpanii i niezbyt zachęcających doświadczeń z przeszłości angielscy osadnicy już w 1607 r. założyli osadę Jamestown. Aby zapewnić kolonii szansę na przetrwanie, Anglicy sprowadzili do niej fachowców z Niemiec, Holandii i Polski, którzy mieli wytwarzać m.in. szkło i smołę. Z czasem Virginia wyspecjalizowała się w produkcji tytoniu, co zapewniło mieszkańcom kolonii byt na następne stulecia. Ameryka Północna wkrótce stała się miejscem ucieczki prześladowanych w Anglii radykalnych purytanów. W 1620 r. dotarli do Nowego Świata na pokładzie statku „Mayflower” i założyli kolonię o nazwie Nowa Anglia. W XVIII w. brytyjskie posiadłości znajdowały się w Ameryce Północnej, na Karaibach, w Afryce, w Indiach, na Dalekim Wschodzie, a nawet w Australii. Formalnie własnością Wielkiej Brytanii były też niektóre wyspy na Pacyfiku. Mimo że pod koniec XVIII w. brytyjskie kolonie w Ameryce Północnej usamodzielniały się od metropolii i stworzyły Stany Zjednoczone, to właśnie Wielka Brytania zbudowała największe imperium kolonialne spośród wszystkich państw europejskich. Imperium to osłabło dopiero po I wojnie światowej, a ostatecznie załamało się po II wojnie światowej.

Ogromne zasługi w budowie brytyjskiego imperium kolonialnego miała **Angielska Kompania Wschodnioindyjska**. Przywilej monopolu na handel z Indiami Wschodnimi wydała jej w 1600 r. Elżbieta I. Kompanii nadano duże uprawnienia polityczne, prawo bicia własnej monety i przywilej utrzymywania oddziałów wojskowych. Szybko zaczęła odnosić sukcesy w handlu z Indiami i stopniowo wypierać inne kompanie: holenderską i francuską. Budowała też własne faktorie handlowe i podporządkowywała sobie władców bogatych indyjskich państweczek. Doskonale radziła sobie również w handlu z Chinami i z terenami Azji Południowo-Wschodniej. Dzięki jej agresywnej działalności w XVIII w. znaczne połacie Indii zostały

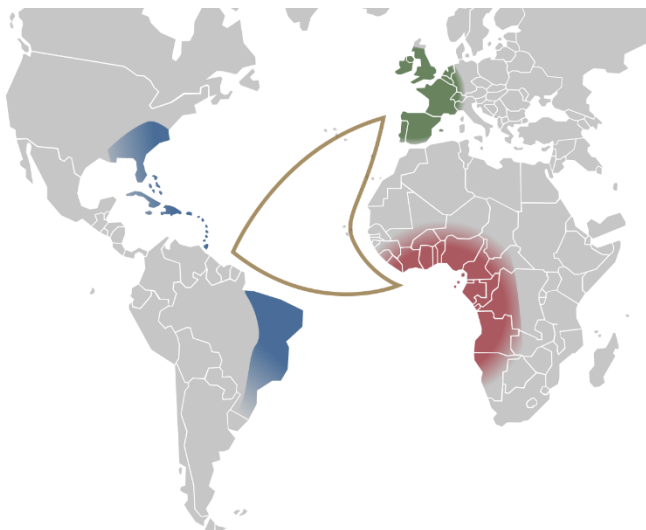
podporządkowane Wielkiej Brytanii i stały się perłą w koronie brytyjskiego imperium kolonialnego.

W 1572 r. wybuchło w Niderlandach powstanie przeciw władającej tymi terenami Hiszpanii. Holendrom, których w walce wspierali Anglicy, udało się wywalczyć niepodległość. Dobrobyt swojego państwa oparli na handlu morskim z najdalszymi zakątkami świata. W 1602 r. powstała **Holenderska Kompania Wschodnioindyjska (Vereenigde Oostindische Compagnie - VOC)**, której celem był handel z Indiami Wschodnimi. W ładowniach statków płynęły do Europy korzenie (tzn. egzotyczne przyprawy), pachnidła, jedwabie i porcelana. Rosnąca rola Holandii i jej kompanii stała się przyczyną konfliktów z innymi państwami. Wprowadzenie przez Anglików aktów nawigacyjnych, godzących przede wszystkim w niderlandzkich kupców, doprowadziło do wybuchu trzech wojen angielsko-holenderskich. Holandia wyszła z nich zwycięsko, ale był to początek końca jej imperium.

ZŁOTY TROJKĄT

Na przełomie średniowiecza i czasów nowożytnych nastąpiło przesunięcie środka ciężkości w handlu europejskim z basenu Morza Śródziemnego w stronę Europy Zachodniej. Głównymi morskimi szlakami handlowymi Europy stały się Morze Północne i Bałtyk. Upadło znaczenie starych, średniowiecznych ośrodków handlowych (np. Brugii). W XVII w. światową stolicą handlu i finansjery stał się **Amsterdam**, a w XVIII w. - **Londyn**.

U progu czasów nowożytnych wykształciło się też kilka modeli handlu kolonialnego. Najbardziej znany był tzw. **złoty trójkąt**. Pierwszy zastosował go angielski korsarz i kupiec John Hawkins. Podczas na poły handlowej, na poły awanturniczej wyprawy zdobył na zachodnim wybrzeżu Afryki niewolników, których następnie wymienił w hiszpańskich koloniach w Ameryce Południowej na pochodzące stamtąd towary. Te z kolei sprzedał z

wielkim zyskiem w Anglii. Po pewnych modyfikacjach model ten zaczęto stosować na masową skalę. Z Europy wypływały statki pełne bezwartościowych świecidełek (np. szklanych koralików). Wymieniano je w Afryce na niewolników, których potem sprzedawano w koloniach amerykańskich. Zarobione pieniądze inwestowano w towary kolonialne, na które był ogromny popyt w Europie. Każdy z etapów tych podróży zapewniał inwestorom ogromne zyski.

Źródło: https://pl.wikipedia.org/wiki/Handel_tr%C3%B3jk%C4%85tny

Ten handel trójkątny jest wyjaśnieniem tego, skąd w Amerykach występuje ludność czarnoskóra zarówno jeśli chodzi o dzisiejsze USA czy Brazylię, gdzie na terenach Ameryk rdzenną ludnością byli Indianie Północnoamerykańscy i Południowoamerykańscy.

27.04: Temat lekcji: Gospodarcze skutki wielkich odkryć geograficznych i kolonizacji.

Na podstawie podręcznika: Robert Gucman, Historia i Społeczeństwo - Gospodarka, WSIP

Proszę wpisać do zeszytu pod tematem lekcji poniższe punkty:

1. Rozwój handlu transoceanicznego.
 - a. powstanie nowych ośrodków handlowych w Europie
 - b. handel w oparciu o towary kolonialne i luksusowe
 - c. przeszczepiania roślin uprawnych z jednego rejonu świata do drugiego
2. Rewolucja cen
3. Dualizm agrarny Europy
4. Zmiany w przemyśle i rolnictwie na zachodzie Europy
5. Zmiany gospodarcze w Europie Środkowej i Wschodniej
6. Powstanie banków centralnych
7. Upowszechnienie się giełd towarowych i spółek akcyjnych.

Proszę zapoznać się z tekstem:

Odkrycia geograficzne i idąca za nimi kolonizacja pociągnęły za sobą poważne skutki gospodarcze. Do najważniejszych z nich należała **rewolucja handlowa XVI-XVIII w.** Wpłynęła ona na znaczne poszerzenie geograficznego zasięgu europejskiego handlu, wykształcenie się nowych morskich i lądowych szlaków handlowych, a także powstanie nowych ośrodków handlowych.

CO SIĘ ZMIENIŁO?

We wczesnych czasach nowożytnych na znaczeniu straciły stare szlaki handlowe oplatające Morze Śródziemne, a także osłabła Hanza niemiecka. Rozwinął się natomiast handel transoceaniczny. Główne szlaki handlowe wiodły z Europy do obydwu Ameryk, z Afryki ku wybrzeżom Ameryki Północnej i Południowej, a także z Europy wokół Afryki do Indii i na Daleki Wschód. Handlową rolę miast włoskich przejęły nowe ośrodki, m.in. Sewilla i Kadyks w Hiszpanii, Lizbona w Portugalii oraz Antwerpia i Amsterdam w Niderlandach.

Od XVI w. dalekosiężny handel w Europie nie opierał się, jak w poprzedniej epoce, wyłącznie na towarach luksusowych. Na znaczne odległości handlowano także towarami kolonialnymi, np. przyprawami (pieprzem, imbirem itd.), kawą, herbatą, kakao i tytoń. Modne stało się picie sprowadzanych z kolonii używek. Także żywność i produkty leśne pojawiały się wśród towarów, które transportowano na znaczne odległości. Z Europy Wschodniej na Zachód eksportowano statkami głównie zboże, smołę i drewno, lądem zaś przepędzano bydło rzeźne.

Doszło także do przeszczepiania roślin uprawnych z jednego rejonu świata do drugiego. Kawowiec, uprawiany pierwotnie w Afryce i na Bliskim Wschodzie, doskonale zaaklimatyzował się w Ameryce Południowej.

Z kolei pochodzące z Ameryki pomidory, ziemniaki i tytoń łatwo dawały się uprawiać w Europie. Niektórzy badacze widzą w tym transferze roślin między kontynentami początki globalizacji. Zmieniła się też organizacja samego handlu. W średniowieczu kupiec wędrował ze swoimi towarami, a w czasach nowożytnych zaczął prowadzić osiadły tryb życia,

a z towarami podróżowali wynajęci przez niego ludzie. Kupcy też coraz częściej nie działali w pojedynkę, a zrzeszali się - organizowali **spółki kupieckie i kompanie handlowe**. Początków tego typu działalności można doszukiwać się w czasach starożytnych. W średniowieczu spółki kupieckie zakładano, aby przeprowadzić pojedynczą transakcję czy zrealizować podróż handlową. Dopiero w XVI stuleciu zaczęły one być trwałymi przedsięwzięciami.

REWOLUCJA CEN

Istotnym ekonomicznym skutkiem wielkich wypraw geograficznych była **rewolucja cen**, zwana też **inflacją monetarną**. Polegała ona na stałym, ale nierównomiernym wzroście cen towarów i usług. Najbardziej wzrosły ceny żywności, nieco wolniej zwiększały się ceny wyrobów rzemieślniczych, najwolniej natomiast - płace pracowników najemnych. Istniało kilka przyczyn tego zjawiska. Główną był napływ szlachejnych kruszców z Nowego Świata do Europy (szacuje się, że w latach 1531-1631 na kontynencie europejskim pojawiło się ok. 159 ton złota i prawie 140 tys. ton srebra). Zostały one przerobione na ogromne masy pieniędzy, głównie w Hiszpanii. Wielka podaż pieniądza spowodowała spadek jego wartości i w konsekwencji - wzrost cen.

Kolejną przyczyną rewolucji cen był wzrost liczby ludności Europy w ciągu XVI w., z 69 mln do 89 mln. Spowodowało to znaczny wzrost popytu na żywność, która w sposób naturalny zaczęła drożeć. Także ogólny rozwój gospodarczy Europy w XVI w. miał wpływ na wzrastanie cen. Rozwijała się **gospodarka towarowo-pięniężna**, która wyparła dominującą w średniowieczu gospodarkę naturalną. Wzrost obrotów handlowych i szybszy obieg pieniądza skutkowało procesami inflacyjnymi. Inną ich przyczyną mogło być też świadome psucie monety przez władców.

Niebezpiecznym zjawiskiem związanym z inflacją monetarną były **nożyce cen**. W XVI w. objawiało się ono jednoczesnym spadkiem cen gotowych wyrobów rzemieślniczych i wzrostem cen surowców potrzebnych do ich wykonania.

DUALIZM AGRARNY EUROPY

Rewolucja cen doprowadziła do powstania różnic w rozwoju gospodarczym wschodniej i zachodniej części Europy. Umowną, ale doskonale widoczną granicą między nimi stanowiła rzeka Łaba. Ponieważ różnice te objawiały się przede wszystkim w rolnictwie, część historyków nazywa to zjawisko dualizmem agrarnym. Na zachodzie Europy zniesiono poddaństwo chłopów, od których właściciele ziemscy otrzymywali czynsz z tytułu użytkowania ziemi. W Europie Wschodniej ugruntowała się z kolei gospodarka **folwarczno-pańszczyźniana**, ograniczano wolność osobistą chłopów oraz coraz bardziej zmniejszano gospodarczą rolę miast. Na znaczeniu zyskała tam szlachta, której prawa polityczne i gospodarcze zagwarantowano wieloma przywilejami. Powrócono zatem na tych terenach do feudalizmu.

ZMIANY W PRZEMYSŁE I ROLNICTWIE NA ZACHODZIE EUROPY

Największe straty w wyniku rewolucji cen ponieśli wielcy właściciele ziemscy na zachodzie Europy. Otrzymywali oni od dzierżawców pieniężną rentę czynszową w stałej wysokości, co oznaczało powolny, ale systematyczny spadek ich dochodów. Ludzie ci dążyli do zmian umów dzierżawczych, wprowadzali nowe sposoby gospodarowania w swoich włościach.

W niektórych krajach, np. w Anglii, całkowicie rezygnowali z zasad feudalnych na rzecz procesu **grodzeń** i hodowli owiec.

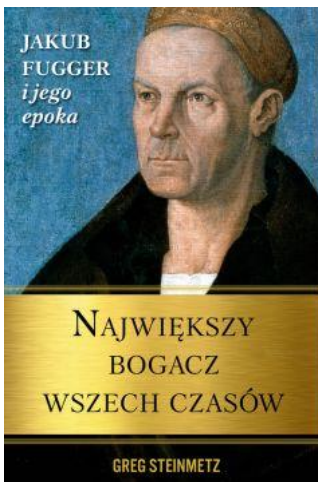
W czasach nowożytnych na zachodzie kontynentu rozwinęły się wczesnokapitalistyczne formy produkcji, które zmarginalizowały znaczenie dominującego w średniowieczu systemu cechowego. Coraz powszechniejszy stawał się znany już ze średniowiecza **system nakładczy**, a w niektórych dziedzinach (np. w drukarstwie, metalurgii) w XVII i XVIII w. upowszechniła się **manufaktura**.

ZMIANY GOSPODARCZE W EUROPIE ŚRODKOWEJ I WSCHODNIEJ

Na wroście cen i popytu na żywność skorzystały rolnicze państwa Europy Środkowej i Wschodniej, przede wszystkim Rzeczpospolita, ale też Czechy i Węgry. Opłacalność handlu produktami pochodzenia rolnego, a zwłaszcza **zbożem**, powodowała dążenie właścicieli ziemskich do zmonopolizowania produkcji i pełnej kontroli handlu tym cennym towarem. Szlachta polska i litewska dążyły do maksymalizacji zysków i rozwijały swoje **folwarki**, czyli gospodarstwa rolne wyspecjalizowane w produkcji zboża na eksport. Powstawały one głównie z ziem będących wcześniej rezerwą pańską, zagospodarowywanych pustek, przejętych ziem dawnych sołectw oraz ziem uzyskanych po usunięciu chłopów lub przeniesieniu ich na gorsze grunty. Aby zapewnić sobie odpowiednią liczbę rąk do pracy, szlachta zrezygnowała z przyjmowania czynszu od chłopów i ponownie zmusiła ich do pracy pańszczyźnianej. Zjawisko takie nazywamy **feudalizacją**, a model gospodarki opartej na folwarkach, w których pracowali pańszczyźniani chłopci - **gospodarką folwarczno-pańszczyźnianą**.

FUGGEROWIE I BANK AMSTERDAMSKI

W czasach nowożytnych powstały trwałe podstawy bankowości, w tym również bankowości centralnej. Na południu kontynentu do najważniejszych zaliczali się bankierzy włoscy, m.in. pochodzący z Genui rod Grimaldich, na północy zaś ogromne znaczenie zdobył działający w

Augsburgu, ale posiadający kantory w różnych częściach Europy rod **Fuggerów**. Najwybitniejszym przedstawicielem tej rodziny był Jakub Fugger zwany Bogatym (1459-1525). Fuggerowie pożyczali pieniądze największym władcom Europy, a w zastaw brali dochody z kopalni miedzi czy srebra. Chciwość Fuggerów była tak wielka, że nawet Marcin Luter postulował, aby „nałożyć rodowi bankierów wędzidło”.

polecam Wam książkę: „Największy bogacz wszech czasów. Jakub Fugger ...”, autor: Greg Steinmetz

źródło: <https://www.taniaksiążka.pl/najwiekszy-bogacz-wszech-czasow-jakub-fugger-greg-steinmetz-p-1004268.html>

Dzięki napływowi bogactw z kolonii ogromne znaczenie gospodarcze zdobył Amsterdam. W 1609 r. powstał w nim Bank Amsterdamski. Instytucja ta stosowała bardzo rygorystyczną politykę finansową. W przeciwieństwie do innych banków, które inwestowały znaczną część (nawet do 70-80%) depozytów, Bank Amsterdamski przez wiele lat był gotowy do

natychmiastowego wypłacenia 100% depozytów klientów. W przedsięwzięcia przynoszące zysk inwestował tylko ten kapitał, który wcześniej zarobił. Dzięki temu przez wiele dziesięcioleci stawiano go za wzór solidności.

BANKI CENTRALNE EMITUJĄ BANKNOTY

W średniowieczu posługiwano się w Europie **pieniądem kruszcowym**. W pełnym średniowieczu i u schyłku tej epoki bito go ze złota i srebra. System monetarny, w którym używa się monet z dwóch szlachetnych metali, nazywamy **bimetalizmem**. W tym czasie obrót nielicznymi instrumentami finansowymi, takimi jak weksle, odbywał się za pośrednictwem prywatnych domów bankowych. Przemiany, które zaszły w gospodarce europejskiej w wyniku wielkich odkryć geograficznych oraz budowania imperiów kolonialnych, spowodowały, że system ten okazał się niewystarczający. Należało stworzyć centralną instytucję zajmującą się emisją pieniądza w danym kraju i dbającą o stabilność waluty. Działania te nie nastąpiły jednak od razu.

W 1668 r. w Szwecji utworzono **Szwedzki Bank Państwowy** (Sveriges Riksbank), będący pierwszym na świecie **bankiem centralnym**. Instytucja ta w zamian za deponowany przez obywateli bilon wydawała **kwity papierowe**, za które otrzymywano odpowiednią ilość pieniądza kruszcowego. Banki centralne zaczęły również emitować **banknoty** - pieniądz papierowy, którym można było płacić w obrocie towarowo-pieniężnym. Stały się zatem **bankami emisyjnymi**. Rozwiązanie takie okazało się bardzo wygodne, a wkrótce kolejne państwa zaczęły organizować banki centralne. W 1694 r. w Anglii powstał Bank of England, w 1782 r. w Hiszpanii - Banco de Espana. W 1791 r. powołano w Stanach Zjednoczonych Bank of the United States, a w 1800 r. we Francji - Banque de France. Polacy na pierwszą tego typu instytucję musieli czekać do 1828 r., kiedy powstał **Bank Polski**. W XIX i XX w. banki centralne przejmowały kolejne kompetencje, m.in. nadzór nad **bankami komercyjnymi**, ich kredytowanie itd.

GIELDY, SPOŁKI AKCYJNE, AKCJE

W czasach nowożytnych na niektórych jarmarkach upowszechnił się zwyczaj kupowania całych partii towarów tylko na podstawie ich próbek. Transakcje odbywały się na zasadach zaufania. Handlowano w ten sposób np. zbożem czy beczkami solonych śledzi. Rozwiązanie takie miało wiele dobrych stron. Kupcy nie musieli transportować na jarmark całego towaru. Unikano też transportu z jarmarku do nabywców, a towar mógł być dostarczony bezpośrednio od sprzedającego do kupującego w terminie odpowiednim dla obydwu stron (można było np. kupić zboże, które rosło jeszcze na polach). Również zapłata za towar mogła być uiszczana w określonym momencie. Po pewnym czasie sami kupcy zrezygnowali z przyjeżdżania na jarmarki, a zlecali to zadanie pośrednikom. W ten sposób ukształtowały się **gieldy towarowe** - już w połowie XIV w. działała giełda zbożowa w Antwerpii.

Początki giełdy pieniężnej są związane z bardzo powszechnym u schyłku średniowiecza handlem wekslami (dokumentami poświadczającymi zaciągnięcie kredytu), wymianą pieniędzy i pośrednictwem w zaciąganiu pożyczek. Na początku czasów nowożytnych centrami tej działalności były państwa włoskie, z czasem jednak giełdy pieniężne rozpowszechniły się w całej Europie. Do najsłynniejszych należała założona w 1531 r. giełda amsterdamska. Dalszy impuls do rozwoju giełd dały nowoczesne kompanie handlowe: Holenderska Kompania

Wschodnioindyjska i Holenderska Kompania Zachodnioindyjska. Były one spółkami, w których udziały wykupywali przede wszystkim kupcy holenderscy. Udziałowcy dzielili się zyskami proporcjonalnie do wyłożonego kapitału. Jeśli instytucje te chciały zdobyć fundusze na dalsze inwestycje, np. budowę statków, mogły wyemitować akcje, a w ten sposób stawały się spółkami akcyjnymi. Kupujący je inwestorzy zostawali udziałowcami danej spółki i mieli prawo do wypłacanej co roku dywidendy, czyli udziału w wypracowanym przez nią zysku. W przypadku holenderskich kompanii handlowych sięgała ona w XVII w. nawet kilkunastu procent od wyłożonego kapitału. Jako pierwsza w Europie akcje wyemitowała Holenderska Kompania Wschodnioindyjska. Udziały w przedsięwzięciach handlowych można było sprzedawać i nabywać na giełdach pieniężnych, które z czasem zaczęły przekształcać się w giełdy papierów wartościowych. Pierwsza nowoczesna giełda tego typu powstała w Amsterdamie, który w XVII w. stał się finansową stolicą świata.